

Képek a múzeumban

Fényes Adolf: Öregasszony

Talán valamelyikünk anyja vagy dédije. Nincs kizárva. De feltétlenül közünk van hozzá. Ismerős. Néha-néha még ma is találkozunk velük vidéki, falusi környezetben, aztán a tévé képernyőjén is. Előfordul, hogy az életükről mesélnek. A népes családról, a nehéz megélhetésről, a hajnaltól napestig tartó kemény munkáról. Máskor meg szokásokról, dalokról, ünnepeikről vallanak. Amíg tudnak. Hiszen egyre kevesebben lesznek. S velük együtt egy történelmi életforma szakad ki a társadalom szövetéből.

Fényes Adolf Öregasszonyával barátkozom. Keresem a személyesebb kontaktust. E nélkül ugyanis nemigen tudunk a közelébe férközni. Elvégre a műtárgyak is eleven objektumok, amelyek egyszerre láttatnak, kérdeznak és emlékeket fakasztanak. Persze miről faggathatna bennünket egy sötét tónusokkal megfestett, szomorkás kinézetű néni? Egyebek között arról: látjuk-e magányát, szegénységét, reménytelenségét. Észrevesszük-e, hogy szikár faszékén ott ül feszesen, egyszerűen, összekulcsolt kezekkel, félig látszó szatyorral. Vagyis egy zárt, koncentrált szerkezetű látvánnyal van dolgunk. Másrészt viszont egy általánosabb érvényű, nyitott gondokat jelölő emberi, társadalmi kérdéssel. Elvégre a figura fáradt, szomorkás tekintete a semmibe réved: valósággal kilép a képtérből.

Realizmus és egyféle érzelmes, szentimentális alapállás jellemzi Fényes portréját. Nagyonál, komor előadásában és kontrasztos festőségében Munkácsy felfogását követi, de kevesebb művészi vitalitással. Igaz, maga is úgy nyilatkozott a századforduló körül keletkezett „Szegényemberek” sorozatról, hogy: „Elsősorban nem mint festő festettem ezeket a képeket, hanem, mint ember. A szociális szempont mélyebben érdekelt a művészinél.”

A modern magyar piktorában egyébként lépten-nyomon felbukkan az efféle társadalmi, szociális elkötelezettség. Akárcsak irodalmunkban. A Szolnoki Művésztelep mindenesetre úttörő szerepet játszott a humánus, embercentrikus témák felvállalásában. Éppen Fényes Adolf vezetésével.

SZUROMI PÁL

Szikszai Károly

Férfikor

Azt mondod: félek.
Igen, Vacogok.
A szerelem, és az enyészet
virága ágyamon.

Azt mondod: veled.
Aztán meg: mégszem.
Nézd: a vert sereg
bakája letérdel.

Rongvokban a láng.
Az asztal kihűlt.
Pirkad. Egy rozoga barát
az égre felkerült.

Takáts Gyula

Idézve messzit és forgó közelt

A máringó, ha elszáll délután,
a fán helye zölddel telik,
de röptéből egy villanás bevág,
aranyról kék a verseskönyvekig

s ez épp elég, hogy megszólaljanak,
idézve messzit és forgó közelt.
A rácson túl egy széteső halat
sűrű betűin zöld legyeivel

a parton, amely fehérre apad.
Harsog, suhog a fénylő kvarc-föveny,
mint szárnyak tollhegvetői e falak
és máringómmal az a menny,

ahol villámló felhő hagy jelet,
s kagylók viharjai fölzenenek...

Stop! Stop? Stop ...

Az elhasznált Volga vad szusszanással torpan meg az úton. Vezetője integet — siessek —, mert egy perc fölösleges ideje sincs. „Jó napot kívánok, Szegedre szeretnék eljutni.” Mogyorva „szálljon be!” — mint aki máris megbánta hirtelen támadt jószívűségét. A bemutatkozás elmarad, s csak percek múlva vesszük észre, hogy még mindig szótlanul bámulunk ki a kocsni ablakán.

— Eh egyébként soha nem veszek fel stoposokat, csak most ez az eső... Szóval: megsajnálom. Még nem is úgy néz ki, mint a többiek. Tudja, mire gondolok.

Tudom. A stopos évtizedek óta kialakult képe az ország szinte minden táján egyformán fest. Loboncos haj, koszos farmer, s szemükben száz méterről is felfedezhető a bűnöző hajlam.

— Úgy gondoltam, magától nem kell tartanom — mér végig, mint aki saját szavaival nyugtatja magát. — Mert hát sok furcsa dolog megtörténik ám. Az egyik barátom a Mátrában éjszaka állt meg két stoposnak. Csak, mikor a kocsnihoz érték látta, hogy milyen képük van. Azonnal indított, s még arra az erős koppanásra sem állt meg, amit a csomagtartó felől hallott. Ment vagy százal Gyöngyösig, s mikor kiszállt a benzinkútnál, egy csuklóból leszakított kezét talált a karosszérában. Egy téglát marokló kezét...

Ilyen vérfagyasztó történetről a legkipróbáltabb országúti vándor is elsápad. Persze akkor, ha nem hallott még azokról a stopos legendákról, amelyek Skandináviától a Balkán-félsziget legdélibb csücskéig ugyanazokat a történeteket dolgozzák fel. Egyre színezve, s természetesen az épp illetékes helységet behelyettesítve. A Mátrában leszakadt kezét a Dunántúlon mecseki történetként mesélik, míg a mátrai emberek barátjaival természetesen a Bükkben történt hasonló. Most persze nem szólok semmit, mert Szeged még messze, s mert az eddig megtett majd tízezer stopos kilométer az udvariasságon kívül arra is megtanított: a kocsiban mindig a tulajdonosnak van igaza. Ez alapszabály. Mint ahogy az országúti etikett a kocsik leintésétől az elbűcsúzásig szinte minden mozzanatot részletesen szabályoz — persze szokásjogi alapon. Ez a szokás néhol — így Lengyelországban, ahol a stop kortól és nemtől független tömegközlekedési eszköz — erősebb talán az állami kényszerrel biztosított törvényeknél is. „A később érkező messzebb gyalogol!” Ez a megkurtított alapszabály az autó leintésére jogosultak sorrendjét határozza meg. „Minden kilométer közelebb visz a célhoz!”

— utasít a másik arra, hogy minden segítséget el kell fogadni. Ezek csak kiragadott példák, de egy biztos: valamennyi szabály a következő stopos érdekében él, hiszen egy család örökre kiábrándítja a vezetőt az újabb jószívűségéből. Az autók nagy része egyébként sem a visszafoghatatlan segítő szándék miatt nyitja ki az ajtót. Az E5-ösön átrobbogó kamionosok nem akartak elaludni, s ezért vettek fel. Ugyanílyen indokkal (akár bevallják, akár nem) sokan nyitnak ajtót szürkület után. Nem vezetek ugyan statisztikát, de a beszélgetések során kiderült, hogy mások nem ismerik a vidéket, így abban bíznak, hogy talán utasuk segíthet majd. Természetesen van egy eset, ami kivétel. Ez pedig a katonák, akinek tilos stopolni, s akit mégis mindenki fölvesz. Ez persze alapvizsga emberbarátságból.

A bajai híd a Dunántúl egyik kapuja. Finoman fogalmazva sem a legszebb, ha pedig az autósok szemüvegén át nézzük, egyértelmű a kívánság: itt bizony elkelve már egy igazi közúti híd. De aki innen indul stoppal felfedezni Baranyát, vagy épp a Balaton felé tart, a lezárt sorompónál szimpatikusabb „forgalmi akadályt” keresve sem találhat. Udvarias kopogtatás az autó ablakán, még udvariasabb közlés: merre indulok, és a sokadik nem után egyszer úgyis elhangzik a felmentő igen. A szerencse velem egy Skodánál talákozott. Frissen mosott, de elhasznált autó, fiatal pilótával. Mint később kiderült, alig pár évvel idősebb nálam.

— Én aztán bejártam egy farmerban az országot, de még Párizsig is eljutottam. Stoppal. Hogy miért így? Nemcsak a pénz hiányzott. Soha nem voltam olyan szabad, mint akkor. Nem kötött menetrend, és az életforma... Szóval: jobban megismertem a világot az országúti széléről, mint az iskolapadból. És ez nemcsak szöveg. Szóval ismertem meg jó embereket itthon, és ezrevel külföldön.

— Ezt nem értem...
— Pedig egyszerű. Vegyük mondjuk Lengyelországot, hiszen a mi évszámunk többsége ott engedhetik meg magának hosszabb nyaralást. Többek közt a stop miatt. Mert felvettek szinte azonnal, s ami fontos, minden gyanúsítgatás nélkül. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy határon belül rosszabbak az emberek. Csak mások. Itt a szó legteljesebb értelmében magántulajdon az autó, amiért mindenki megdolgozott, s mikor belül, a nagy többség már meg is fogalmazta a jelzőt: „Dolgozz meg érte te is!” Tudod, hányan lassítottak le mellettem, csak hogy kikiabálják az ablakon: „Utazz vonattal!” és hányan álltak meg tőlem ötven méterre, hogy mire odaloholok, elinduljanak. Jó játék mi? Ezért nem hiszem, hogy csak a jogi szabályozás miatt nem „fut” nálunk a stop.

Jogi szabályozás.

Erről tömören csak annyit: esetleges baleset bekövetkezésekor a stoposban „beállt kárért” is a gépjármű tulajdonosa felel. Erre a szabályra minden sofőr törvényisztelelként hivatkozik, még az is, akit háromszor büntettek ittas vezetésért.

Nos, most mintha történe valami. Az Express Ifjúsági és Diák Utazási Iroda ez év január 1-től bevezette az „Express-Autóstop” igazolványokat. Ennek megvásárlására jogosult minden 14–35 év közötti magyar fiatal, illetve hazánkban tanuló külföldi diák. Kivételhez mindössze egy 4x4 centiméteres igazolványkép leadására van szükség, s persze be kell mutatni a személyi igazolványt is. Aztán az érdekelt befizet 150 forintot, s ellenértéként 20 darabos sorsjegytömböt kap az autóstop igazolvány mellé. Ezek közül egyet utazáskor átad a gépkocsi vezetőjének, igazolványa számával hitelesítve. Így érdekeltté teszik a tulajdonosokat is a jószívűségre, hiszen sorsjegy alapján akár Skodaszemélygépkocsit is nyerhetnek. Ja kérem, az érdekek... De ami ennél is fontosabb: a fiatalok igazolványa egyben biztosítási kötvényül is szolgál, így az alkalmi utas felvétele miatt baleset esetén sem érheti anyagi kár a jármű tulajdonosát.

Éjszakai országút, ahogy a nagykönyvben meg van írva. Fák sötét árnyai, a távolban világító tanyaablakok. Jó hatvan kilométerre Szegedtől. Még Baján lekéstem a buszt, egy furgon elhozott ideig, s most azon gondolkodom, talán mégis szerencsésebb lett volna a haver-nál aludni. Autó sehol. Majd hirtelen fékek csikorognak.

— Na hova, öregem?
— Szegedre.
— Szegedre? Jól nézünk ki. Szállj be gyorsan, mert nem érek rá.

Aztán Szegeden, a Tolbuhin sugárúton kiderül, hogy a térsz majorjába ment ellenőrizni. Amelyik dűlőútja mellett én is „leveztem”.

— De hát akkor miért hozott el? — nézek rá döbbenten.
— Mert a busz csak reggel jött volna. Tudod milyen kemény dolog reggelig a pusztán várni?

Tarjában meghívnam egy italt, de ezt sem fogadja el.
— Mondom, hogy sietnem kell. Tudod, a majorban...

Hát ilyen egyszerű volt. Úgy jó hat éve már. És akkor még csak nem is álmotunk Skodát ígérő sorsjegyekről, meg balesetbiztosításról. Újra számolom a kilométereket. Tízezer? Ha beleveszem a három lengyel nyarat, a balatoni kirándulásokat, a lányokat, a barátokat, jóval több ennél. És köztük ott volt az a hatvan kilométer, ami bizony nagyon sokat adott. A többi? Főlégszerű romantikázás nélkül úgysem tudnám elmondani. Mert úgy igazából én még csak a stopos érem egyik oldalát látam. És bizony kevés olyan érem akad, amelyik két oldalát ennyire elválasztaná az éle.

BÁTYI ZOLTÁN

„Rómáról jut eszembe ...”

39. Axel Munthe Rómában

Nem a sokat leszólt, de csatát nyert, „kövizésnek” nevezett, a majdnem minden olasz filmben szereplő Piazza di Spagnaról (Spanyol lépcső) akarok most írni, hanem a közvetlen szomszédságában levő házról, amelyben a híres angol költő, Keats élt és halt meg 1821-ben, és amelyet most Keats-, Shelley- és Axel Munthe-múzeumként látogathatunk.

A két angol költőről már szó volt az angol temetővel kapcsolatban, most a svéd orvos-író idézem fel. Axel Munthe 1857-ben született Svédországban. Huszonhárom évesen Párizsban ledoktorált az orvosi egyetemen. Olaszország nagy rajongójaként Capri szigetére költözött. Bár a svéd királynő magánorvosa, mégis nem ő ment Svédországba megvizsgálni, gyógyítani a királynőt, hanem az ment el hozzá Itáliába, egészen 1930-ban bekövetkezett haláláig. Axel Munthe, a főtollú író hitelesen rajzolja meg a nápolyi kolera-járványt, melynek maga is majdnem áldozata lett. Az 1929-ben megjelent „San Michele regénye” című életrajzi művével az egész világon ismertté lett. Ebben rokonszenvesen festi le az olasz élet apró fonásait, az olasz életszemléletet és temperamentumot. (Néhány évvel ezelőtt,

úgy napján vetítették a televízióban a regényből készült filmet.) A regényben hiteles történelmi mozzanatok is felbukkannak. Híres kollégájával, Charcot doktortal sokat hadakozott. Axel Munthe a szegények orvosának neveztek. Regényében csupán néhány fejezetet szentel római tartózkodásának, mert valójában csak néhány évig dolgozott ott. Capriba vágott vissza, legjobb barátai, a halászok közé. A barátai segítségével épített házának „San Michele” neve lett regényének is a címe. (Magyarul is megjelent.)

1910 után látása mindinkább gyengült. Hiába küzdött a vakság ellen, 1943-ban teljesen megvakult, és nagyon szomorúan hagyta el Olaszországot, ahová fiatalon érkezett, és amelybe első látásra beleszeretett. Vissza kellett térnie hazájába, ahol a svéd királyné palotában lakott 1949-ben bekövetkezett haláláig. Utolsó kívánságának megfelelően, elhamvasztották, hamvait pedig a tengerbe szórták, melyet olyannyira szeretett.

Ennek a rokonszenves és tehetséges idegennek az emléket is őrzi az örök város. Az utíkalauzok nem említik e múzeumot, vagy ha igen, akkor is csak egy mondat erejéig. Ezért tartottam szükségesnek megemlíteni Axel Munthe római tartózkodásának emlékhelyét, főleg azok számára, akik olvasták a San Michele regényét. Számukra bizonyos szép élményt jelent majd Axel Munthe személyes tárgyainak, leveleinek megtekintése a Piazza di Spagna mellett.

Már vak volt, amikor könyvét írta. Egyik kritikusa szerint „saját szemét becsukta, hogy könyvével milliókat nyissa ki”.

TIMÁRNÉ MAKKÁR ERZSÉBET